

**Technologie v teologii papeže Františka: cesta k syntéze
digitálního wellbeingu a spirituální gramotnosti**

**Technology in the theology of Pope Francis: a way to the
synthesis of digital wellbeing and spiritual literacy**

MICHAL ČERNÝ

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Katedra informačních studií a knihovnictví

Abstract: This study focuses on the theological reflection on the relationship between technology and spiritual theology in Pope Francis' encyclicals *Laudato si'* and *Frateli tutti*. It shows that his theological reflection on this phenomenon not only has the social dimension inherent in previous popes, but that he reflects on technology in a more profound and new way. The study shows that for pastoral and spiritual reflection and practice to be informed by the theology of these encyclicals, it will be necessary to focus on developing two – modernly reflected – phenomena that are not commonly linked, namely digital wellbeing and spiritual literacy. Their critical integration is one of the fundamental points of contemporary theological inquiry if it is to be anchored in modern society.

Keywords: *Laudato si'*, *Frateli tutti*, spiritual literacy, digital wellbeing, modern society

Úvod

Vztah církve a vědy je předmětem mnoha odborných¹ i beletristických textů² a ve společenské percepci se mu dostává relativně velký prostor. V tomto kontextu je pozoruhodné, že podstatně menší pozornosti se těší vztah víry a technologií, respektive teologické reflexe tohoto fenoménu. Zatímco věda ovlivňuje lidské životy většinou nepřímo, technologie jsou pevnou součástí jejich prožívané každodennosti.³ Přesto lze říci, že v teologii papežů Jana Pavla II. a Benedikta XVI. se uplatňovala témata podstatně odlišná. Technologie vstupovaly do teologického diskursu v sepětí se společenskými změnami či posuny, které přinášeli většinou konkrétní sociální, ekonomické nebo politické problémy, vůči kterým se papežové vymezovali. Důraz, který Pius X. vložil do snahy bojovat s modernitou v encyklice *Pascendi Dominici gregis*,⁴ jako by vedl k vyhýbání se kritickému zvažování vztahu teologie a technologií.

V případě Jana Pavla II. můžeme zmínky o technologiích najít především v projevech zaměřených na specifické publikum. V *Poselství ke Světovému dni míru* z roku 1990 hovoří o vztahu technologií a zbrojního průmyslu jako o negativním fenoménu.⁵ V *Promluvě k představitelům vědy, kultury a vysokoškolských studií Univerzity Spojených národů* v roce 1981 hovoří o technice (τεχνη) jako o projevu lidské kreativity, která je darem Božím a další zmínky můžeme najít především ve vztahu ke vztahu technologií a biologie a bioetiky.⁶ Mimo vztah k tématům jako genetická manipulace nebo umělé oplodnění⁷ se ale k technice jako takové téměř nevyjadřuje.

Druhý vatikánský koncil téma technologií reflektuje především v konstituci *Gaudium et spes*.⁸ Ta chápe technologie jako sociálně konstituující prvek: „*Toto vědecké myšlení utváří kulturu a způsob myšlení jinak, než tomu bylo dříve. Technika tak pokročila, že mění tvářnost země a pokouší se už o ovládnutí nadzemského prostoru.*“ (GeS 5) Následují ale také kriticky orientované pasáže zdůrazňující krizi vztahu techniky

¹ William B. ASHWORTH, „5. Catholicism and Early Modern Science,“ in: *God and Nature: Historical Essays on the Encounter between Christianity and Science*, ed. David Lindberg a Ronald L. Numbers-University of California Press, 2023. <https://doi.org/10.2307/jj.8501274.9>; Eduard KRUMPOLC, *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.

² Douglass MERRELL, *Umberto Eco, The Da Vinci Code, and the Intellectual in the Age of Popular Culture*. Cham: Springer International Publishing : Imprint: Palgrave Macmillan, 2017. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-54789-3>

³ Anthony ELLIOTT, *The culture of AI: Everyday life and the digital revolution*, Londýn: Routledge, 2019. <https://doi.org/10.4324/9781315387185>

⁴ PIUS, *Encyklika Jeho Svatosti, papeže Pia X. „Pascendi Dominici gregis“ O naukách modernistů*. Olomouc: Právní liga katolického duchovenstva, 1908.

⁵ JAN PAVEL II., *Poselství ke Světovému dni míru 1990*, 1990.

⁶ JAN PAVEL II., *Promluva k představitelům vědy, kultury a vysokoškolských studií Univerzity Spojených národů*, 1981.

⁷ JAN PAVEL II., *Evangelium Vitae*, 1995.

⁸ Citováno podle PAVEL VI., *Gaudium et spes*, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html - dále jen ve zkratce GeS

a člověka: „Všechno úsilí techniky, byť sebeužitečnější, nedovede upokojit úzkost člověka: prodloužená biologická dlouhověkost nemůže uspokojit touhu po dalším žití, která nezničitelně tkví v jeho srdci.“ (GeS 18) „Moderní ateismus (...) může podporovat pocit moci, který člověku dodává dnešní technický pokrok.“ (GeS 20) Další pasáže věnované technice ji na jedné straně spojují s důvtipem, intelektem a moudrostí (GeS 15, 43, 56, 63), ale současně má rozměr falešně oslavovaného fenoménu (GeS 6, 23, 33, 35).

Technologie jsou tak v textu koncilní konstituce ambivalentním fenoménem chápaným primárně sociologicky a ekonomicky – mohou pomoci překonat nerovnost ve světě, bídu a další negativní jevy, ale současně nenabízí dostatečně hlubokou reflexi, je těsně navázána na ateismus nebo na redukcionalistická sociální paradigmat. Představuje manifestaci lidského intelektu vycházejícího ze vztahu se Stvořitelem, avšak současně určité nebezpečí vyprázdnění lidství.

V této studii se zaměříme na podobu vztahu náboženství a technologií,⁹ který považujeme teologicky i spirituálně za zásadní. Pokud je technika součástí každodennosti života, pak její vztah k sociálním, psychologickým i filosofickým aspektům víry musí být hlubší a diferencovanější, než jak ji mohl popsat v roce 1965 koncil. Pokusíme se v následující studii analyzovat teologickou reflexi technologií především ve dvou encyklikách papeže Františka.

Jeho přístup je nový v tom, že technologie sice chápe stále jako ambivalentní fenomén (být vyváženějším způsobem než *Gaudium et spes*), ale nabízí – v duchu jezuitského rozlišování – diferencovanější přístup. Snaží se naznačit, jak technologie ovlivňují a mění způsob věření, lidských interakcí a péči o společný prostor života.¹⁰ Studie nemůže analyzovat všechny aspekty reflexe katolické teologie a technologií, ale pokusí se nabídnout alespoň základní nárys teologické percepcie technologií a technologické revoluce a víry u papeže Františka. Věříme, že nejde o dílčí fenomén, který po skončení pontifikátu zanikne, ale že představuje určitou novou etapu náročnějšího promýšlení vztahu spirituality, teologie a technologií. Tato reflexe, která má – alespoň v katolickém prostředí – jisté zpoždění, ale současně je nanejdávší nezbytná.

⁹ Michael LATZER, „The Digital Trinity—Controllable Human Evolution—Implicit Everyday Religion: Characteristics of the Socio-Technical Transformation of Digitalization“. *KZfSS Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 74, č. 51, (2022). <https://doi.org/10.1007/s11577-022-00841-8>

¹⁰ Jose van DIJCK, „Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology“, *Surveillance & Society* 12, č. 2 (2014). <https://doi.org/10.24908/ss.v12i2.4776>; Vincent MOSCO, *Becoming Digital: Toward a Post-Internet Society*, Emerald Publishing Limited, 2017. <https://doi.org/10.1108/9781787432956>

Laudato si' a technologie

Laudato si'¹¹ byla vydána v roce 2015 a její primárním tématem je otázka teologie stvoření a sociální etiky. Jde o podstatný aspekt pontifikátu papeže Františka, který stále větší důraz klade na makroetické aspekty, které se promítají do společnosti, jejího uspořádání a dobra a v určitém ohledu odstupuje od mikroetiky soustředící se na jedince.

V kontextu encykliky vnímáme jako vhodné formulovat určitá témata, která jsou pro reflexi technologií jako teologicky reflektovaného fenoménu zásadní. Prvním tématem je vztah společnosti a technologií, respektive její technizace. Papež systematicky upozorňuje na to, že ekonomické zájmy a technologie spolu mohou být provázány, což považuje za negativní fenomén, spojený s redukcionalistickým přístupem: „*Spojenectví ekonomie a technologie staví stranou všechno, co není součástí jejich bezprostředních zájmů.*“ (LS 54) či „*[s]ociální složky globální změny zahrnují zaměstnanecké účinky technologických inovací, sociální exkluzi.*“ (LS 46).

Technologie by neměly být prostředkem pro dravě ekonomicky uvažující jedince, firmy či politiky, kteří ji používají k růstu zisku a společenské exkluzi, ale měla by pomoci s řešením konkrétních problémů společnosti, jako je práce s obnovitelnými zdroji (LS 26) nebo umožnit překonat řadu dílčích problémů: „*Technologie učinila přítrž nespočetným zlům, kterými byl člověk sužován a omezován. Nemůžeme si nevážit dosažených pokroků a neděkovat za ně, zejména v medicíně, strojírenství a komunikacích.*“ (LS 102).

Příroda má – podle papeže Františka – zásadní primát před technikou v tom, že je neopakovatelná a jedinečná, že ji nelze ovládnout a snadno nahradit či opravit: „*Zdá se, že upadáme do iluze, že můžeme nahradit neopakovatelnou a nenapodobitelnou krásu nějakým svým výtvorem.*“ (LS 34) Technologie negativně dopadají na přírodu, způsobují problémy, které je třeba pojmenovávat a pracovat s nimi (LS 34) – pro celou encykliku Laudato si' je zásadní hodnota vztažená k životnímu prostředí; technologie jsou problematické tam, kde ho poškozují – od zásahu do ekosystému po poškození mezilidských vazeb; dobré tehdy, když umožňují tento společný domov chránit.¹² Tato ambivalence technologií je zásadní, vyžaduje rozlišování (tedy jezuitský přístup), který nás nutí opustit normativní pojetí technologií jako něčeho dobrého nebo zlého, případně hodnotově neutrálního, ale nutí nás posuzovat každou jednotlivou situaci, a to v širší perspektivě. Pro Laudato si' je zásadní akcent makroetiky – techniku nemá smysl posuzovat jako dobrou nebo špatnou na úrovni jednání jednotlivce, ale jen v kontextu celku.

¹¹ Citováno podle FRANTIŠEK, *Laudato si' papeže Františka : encyklika : o péči o společný domov*, Praha: Paulínky, 2018.- dále odkazováno jako LS

¹² Bruno LATOUR, *Zpátky na zem: Jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*, Praha: Neklid, 2020.

Technologie jsou pro papeže – což je pro vymezení teologické reflexe zásadní – spojené s proměnou stylu myšlení a jednání,¹³ nachází se vždy v určitém kulturním klimatu, ve kterém je nutné je interpretovat nebo nově teoreticky vykládat, ve kterém je nezbytné si klást otázky po vzdělávání a kultuře.¹⁴ Papež zásadně neprovádí analýzu na úrovni jednotlivin spojených s technikou, ale ptá se po charakteristice systému, po paradigmatu, v němž se rozvíjí. Konstatuje: „*Je nemyslitelné zastávat jiné kulturní paradigma a sloužit si technikou jako pouhým nástrojem, protože technokratické paradigma se stalo natolik dominantním, že je velmi obtížné odhlédnout od jeho zdrojů a ještě obtížnější užívat jeho zdroje a nenechat se ovládnout jeho logikou.*“ (LS 108)

Tento výňatek ukazuje na jeden ze zásadních bodů určité spirituální gramotnosti nebo potřeby jejího rozvoje. Technologie se rozvíjejí rychleji než lidská schopnost s nimi adekvátně pracovat. To, co můžeme v rovině psychologie nebo digitálních kompetencí vidět pod pojmem digitální wellbeing,¹⁵ představuje podstatnou spirituální výzvu, možná ještě v širším měřítku – je nezbytné vytvářet schopnost pracovat s technologiemi takovým způsobem, aby nakládání s ní bylo zodpovědné, vedoucí ke svobodě člověka a jeho rozvoje, není možné se stavět proti technice jako takové (LS 187), ale nezbytně musí být technologie začleněny do života jednotlivce i společnosti tak, aby integrálně zlepšovala kvalitu života, jinak není možné ji označit za pokrok (LS 194).

„*Věda a technologie nejsou neutrální, ale mohou od začátku do konce určitého procesu implikovat různé úmysly a možnosti a mohou se utvářet různými způsoby.*“ (LS 114). Toto tvrzení vytváří podstatnou distinkci mezi přírodou (která hodnotově neutrální je) a technikou. Technika vzniká s určitým cílem a hodnotami, byť ne vždy dopředu zřejmými a jasnými, ale vyžaduje jak sociální a legislativní regulativní prvky, takt také novou náročnější kritickou reflexi. Nemá smysl techniku a technologie odmítat – takový přístup nepřináší nic reálně využitelného – ale současně není možné ji nekriticky přijímat.¹⁶ Je nezbytné vytvářet určitou kompetenční výbavu člověka, aby s ní dokázal pracovat a současně vést regulační mechanismy států k tomu,

¹³ Radim ŠÍP, *Proč školství a jeho aktéři selhávají*, Brno: Masarykova univerzita, 2019.

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9378-2019>

¹⁴ Bruno LATOUR, *After lockdown: a metamorphosis*, Cambridge, Medford: Polity Press, 2021.

¹⁵ Michael DEVITO, Ashley Marie WALKER a Jeremy BIRNHOLTZ, „Social technologies for digital wellbeing among marginalized communities“, in *CSCW, 19 Companion: Companion Publication of the 2019 Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, 2019.

<https://doi.org/10.1145/3311957.3359442>; Gina Ionela BUTNARU a et al., „Students' Wellbeing during Transition from Onsite to Online Education: Are There Risks Arising from Social Isolation?“ *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18, 18 (2021).

<https://doi.org/10.3390/ijerph18189665>

¹⁶ James BRIDLE. *New dark age: Technology and the end of the future*, Verso Books, 2018.

<https://doi.org/10.17104/9783406741784>; Martin HEIDEGGER, *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*, Pfullingen: Neske, 1967.

aby omezovaly negativní dopady technologií na společnost; na růst nerovností a sociální problémy. Papež upozorňuje ještě na jeden fenomén, který souvisí s technologickým rozvojem, totiž na změnu chápání vědy a vzdělávání, na jejich fragmentárnost, která může znemožňovat chápat a vidět celek: „*Specializace, která je vlastní technologii, značně ztěžuje ucelený pohled.*“ (LS 110)

Teologicky tak můžeme identifikovat tři základní body k reflexi, které bychom na základě analýzy Laudato si' rádi zdůraznili.

1) Technika jako společnost měnící fenomén, na nějž je třeba klást nároky sociálního učení církve. Tento aspekt je společný pro velkou část kritických poznámek jak této encykliky, tak částečně také do teologie spojené s přístupem Jana Pavla II. Snaží se zdůraznit, že technologie nejsou hodnotově neutrální, ale že její implementace do společenských procesů je spojená s růstem nerovnosti.¹⁷ Jakkoli absolutní chudoba světově klesá, nerovnosti se zvyšují, pro mladé lidi v řadě zemí světa je obtížné najít práci a technika se stává také zdrojem mocenského diskursu či nadvlády nad člověkem.¹⁸

Zdá se být nezbytné, aby teologická reflexe – především v sociální oblasti – akcentovala témata, jako je ochrana pracujících, přírody a životního prostředí¹⁹ nebo obecně sociálních politik států tak, aby docházelo spíše k sociální kohezi než k rozevírání nůžek v možnostech a příležitostech jednotlivců i celých států.²⁰ Pro Františkovu teologii je pak typický důraz na vztah mezi systémem a technologií, určitá technokratizace společnosti vedoucí k její dehumanizaci, která vidí člověka jako pouhý zdroj nebo prostředek pro dosažení ekonomických zájmů, která ve prospěch zisku obětuje přírodu a její rozmanitost. Makrosociálním aspektům techniky a její teologické reflexi se však v této studii věnovat nebudeme.

¹⁷ Lenka BENEDIKTOVÁ et al. „Issues Related to Digital Divide from the Past Perspective of Czech Scientific Journals (2003–2022)“, in: Łukasz Tomczyk et al., eds. *From Digital Divide to Digital Inclusion: Challenges, Perspectives and Trends in the Development of Digital Competences*. Singapore: Springer Nature Singapore, 2023. https://doi.org/10.1007/978-981-99-7645-4_9; Tony JUDT, *Ill fares the land*. New York: Penguin Press New York, 2010.

[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199603\)47:3<193::AID-ASI3>3.0.CO;2-T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199603)47:3<193::AID-ASI3>3.0.CO;2-T); Elfreda CHATMAN, „The impoverished life-world of outsiders“, *Journal of the American Society for information science* 47, č. 3 (1996). https://doi.org/10.1300/J120v23n49_10

¹⁸ Martin HEIDEGGER, *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*.

¹⁹ Viz např.: *Bitcoin Energy Consumption Index* <https://digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption> [zveřejněno 2019, cit. 15. 4. 2025] 2019

²⁰ Václav BĚLOHRADSKÝ, *Čas pléthokracie: Když části jsou větší než celky a světový duch spadá z koně*, Praha: Nakladatelství 65. pole, 2021.; Jutta HAIDER a David BAWDEN, „Conceptions of “information poverty” in LIS: a discourse analysis“, *Journal of Documentation* 63, č. 4 (2007). <https://doi.org/10.1108/00220410710759002>; Jan van DIJK, *The deepening divide: Inequality in the information society*, Sage publications, 2005.

2) Technologie jako rychle se měnící fenomén vstupující do každodennosti, na jejíž proměnu není člověk dostatečně připraven. K této proměně je třeba se upínat v kontextu edukace, spirituální přípravy, teologického vzdělání. Tento aspekt je možné považovat za zcela zásadní v rovině pastorální a spirituální teologie. Když Heidegger tvrdí,²¹ že žijeme ve vleku techniky, má na mysli právě tento rozměr vztahu člověka a techniky – absenci schopnosti člověka regulovat své využívání technologií, což je fenomén, který získává na naléhavosti v kontextu sociálních médií, umělé inteligence a dalších digitálních služeb, které strhávají lidskou pozornost.²² Pokud velká část spirituální tradice vychází z mnišství, kontemplace, usebranosti a současně můžeme říci, že digitální platformy usilují o naši pozornost, pak právě otázka, čemu věnujeme čas, na co se dokážeme soustředit, představuje zásadní téma stojící u samé možnosti vést vůbec nějaký duchovní život v tradičním slova smyslu.²³

Téma pozornosti, soustředění se, představuje nesporně jedno z klíčových témat, se kterým se spirituální praxe potýká. Kniha s názvem *McMindfulness: how mindfulness became the new capitalist spirituality*²⁴ toto téma rámuje zcela zřetelně – existuje zde jednoznačná poptávka po spiritualitě, kterou nedokáže člověk ve světě techniky uspokojit sám o sobě. Jedním z témat všech náboženství se stává rozvoj schopnosti člověka od technologií poodstoupit, meditovat, modlit se, reflektovat své vlastní jednání. Ignáciácký examen je jen jednou z ukázek nástrojů, které duchovní praxe zná dlouho, ale které se adaptovaly na nové kulturní klima. Klíčové je, že člověk sám má většinou jen omezené možnosti, jak se s technologiemi vypořádat, že informační přetížení²⁵ a technostres mohou působit řadu psychických problémů a že spirituální praxe musí mít charakter nastavení zdravého vztahu k technologiím. Nikoli jako jednorázovou záležitost, nýbrž jako otázku kontinuální životní praxe.

Technologie vytvářejí životní prostředí naší každodennosti, vstupuje do všech činností, které vykonáváme, má vliv na to, jak vypadá vzdělání, kultura, sociální interakce i ekonomika. Toto existující působení je nezbytné na individuální

²¹ Martin HEIDEGGER, *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*.

²² José van DIJCK, Thomas POELL a Martijn de WAAL, *The platform society: Public values in a connective world*, Oxford: Oxford University Press, 2018.; José van DIJCK, „Seeing the forest for the trees: Visualizing platformization and its governance“, *New Media & Society* 23, č. 9 (2021). <https://doi.org/10.1177/1461444820940293>

²³ Zajímavou reflexí v tomto chápání modernity představuje prakticky orientovaná kniha Samuel PRÍVARA, a Miroslava VESELKOVÁ, *Svoboda místo strachu z proměškání, aneb, FOMO jinak*, Praha: Alpha Book, 2024.

²⁴ Ronald PURSER, *McMindfulness : how mindfulness became the new capitalist spirituality*, London: Repeater, 2019.

²⁵ David BAWDEN, Clive HOLTHAM a Nigel COURTNEY. „Perspectives on information overload“, *Aslib Proceedings* 53, č. 8. (1999). <https://doi.org/10.1108/EUM000000006984>

rovině kriticky reflektovat a rozvíjet v lidech určitou formu digitálního wellbeingu, který se může stát určitou proto-kompetencí ke spirituální gramotnosti. Péči o tuto část životního prostředí není možné pominout nebo přehlízet, teologicky nereflektovat.

3) Technika je projevem lidské kreativity a intelektu odvozeného od Stvořitele. Tato myšlenka není původně papeže Františka, byla formulována Janem Pavlem II.²⁶ Současně můžeme vidět, že těsně navazuje na jezuitskou tradici akcentující vztah víry a vědy jako klíčový prvek inkulturace křesťanství.²⁷ Jakkoli jsme tento bod zařadili až na samotný závěr, představuje základní teologické východisko v tom, proč o vztahu spirituality a technologií nebo teologie a technologií vůbec uvažovat. Podle konceptualizace obou papežů (Jana Pavla II. a Františka) jde o prvek spojený s křesťanskou antropologií, která může být následně východiskem jak pro pastorální a spirituální praxi.

Fratelli tutti a technologie

*Fratelli tutti*²⁸ vychází v roce 2020, tedy s pětiletým odstupem od předchozí encykliky. Hlavní téma encykliky je rovina mezilidských vztahů, konceptu bratrství a solidarity, tradičně bývá řazena mezi sociální encykliky, což je zřetelné i v poznámkovém aparátu – můžeme v něm vidět snahu integrovat především sociální učení předchozích dvou papežů s ekologicky orientovanou teologií v *Laudato si'*.

Prvním tématem, které navazuje na tradici předchozích papežů je vztah techniky a zbraní. „*Jde o to, zda vývoj jaderných, chemických a biologických zbraní a obrovské a rostoucí možnosti, které nabízejí nové technologie, poskytnou válce*“ (FT 258). Pro Františka, ale i jeho předchůdce, je vztah techniky a války silné a citlivé téma vztahující se k utrpení značného množství lidí, které je umožněno technologiemi v rozsahu, který se stále zvyšuje. Opět tak vstupujeme do pole, které se z hlediska teologie papeže Františka jeví jako zásadní – technologie nejsou (jak jsme dokládali výše) hodnotově neutrální, ale v konkrétních společenských situacích mohou přinášet nové problémy. Člověk na technologickou změnu není připraven.

„(N)přehlížíme pozitivní pokroky v oblasti vědy, techniky, medicíny, průmyslu a sociálního zabezpečení, především ve vyspělých zemích. Nicméně „*chceme zdůraznit, že spolu s těmito historickými pokroky, jakkoli velkými a ceněnými, existuje morální úpadek, který ovlivňuje mezinárodní činnost a oslabení duchovních hodnot a odpovědnosti. To přispívá k všeobecnému pocitu frustrace, izolace a zoufalství*“.“ (FT 29) Tento úryvek dokládá,

²⁶ JAN PAVEL II. *Poselství ke Světovému dni míru 1990*.

²⁷ Gulio ANDREOTTI, *Matteo Ricci: jezuita v Číně (1552-1610)*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.

²⁸ Citováno podle FRANTIŠEK, *Fratelli tutti* [zveřejněno 2020, cit. 20. 09. 2024]: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html - dále odkazováno jako FT

že papež František reflektuje pozitivní dopady technologií na život lidí, ale současně má obavu z toho, že technologie se stávají zdrojem nerovnosti, že mravní či duchovní rozvoj člověka nepostupuje tak rychle, jako rozvoj technologií.

„(J)ak by bylo úžasné, kdyby růst vědeckých a technologických inovací mohl být doprovázen větší rovností a sociální inkluzí.“ (FT 27) Vrací se k tématu naznačovaném v Laudato si' – technika, pokud není předmětem hlubší reflexe, vytváří určitou formu myšlenkového pole, které člověka může ovládnout, snížit mu citlivost na potřeby druhých. Základním spirituálním tématem je tak otázka, jak rozvíjet duchovní život člověka v situaci jeho obklopení technikou, v prostředí, ve kterém je náročné udržet pozornost i vnímavost k druhým.

Zdrojem nápravy může být vzdělání: *„Vzdělání a výchova, zájem o druhé, integrovaný pohled na život a duchovní růst: to vše je nezbytné pro kvalitní mezilidské vztahy a pro to, aby společnost sama dokázala reagovat na nespravedlnost, odchylky a zneužívání ekonomické, technologické, politické a mediální moci.“* (FT 167). Otázka edukace je zásadní pro vztah k moci – vede k emancipaci jak od vleku techniky, tak od manipulativních struktur, které technologie zneužívají pro dosahování vlastních cílů. Edukace je zde nezbytným předpokladem spirituální gramotnosti, možnosti žít v demokratické společnosti. Společnosti, ve které technologie budou moci posloužit pro prosazování lidských práv (FT 188).

V takovém prostředí technologie nebudou představovat transformativní prvek člověka na pouhý lidský zdroj: *„Svět neúprosně směřoval k ekonomice, která se díky technologickému pokroku snažila snížit „lidské náklady“.“* (FT 33), ale mohou být zdrojem nových možností, vývoje, práce s komunitou, protože: *„V Božím plánu je každý člověk povolán k tomu, aby podporoval svůj vlastní rozvoj, což zahrnuje i hledání nejlepších ekonomických a technologických prostředků k rozmnožování statků a zvyšování bohatství.“* (FT 123) Opět se zde vrací motiv vztahu techniky jako projevu Božího záměru s člověkem a současně vztah k rozlišování – technologie vedou v řadě případů k nerovnostem a nespravedlnosti, často takové, kterou není možné na individuální úrovni snadno řešit, protože musí zde existovat jako nastolené téma společenské diskuse.

Papež také formuluje jeden z fundamentálních bodů svého teologického uvažování o technologiích: *„Některé liberální přístupy tento faktor lidské slabosti ignorují; představují si svět, který se řídí stanoveným řádem a je schopen sám o sobě zajistit světlou budoucnost“* (FT 167). Slabost v tradiční teologii mohla být chápána jako potenciál hříchu, jako něco, co je třeba odstranit. Ideální člověk je člověkem bez slabosti. Z obou encyklik, které jsme analyzovali, však plyne zcela odlišná perspektiva – slabost, omezenost člověka, vědomí jeho vlastní limitů představuje předpoklad pro Boží milost, utváří člověka tím, čím je, nikoli technickým produktem

se zdánlivou dokonalostí. Teologie Františka reflektující technologie je teologií akcentující omezenost člověka jako fundamentální spirituální východisko.

Můžeme v encyklice vnímat určitou syntézu rozlišování. Existují problémy, které technizace společnosti přináší, především v oblasti růstu nerovností a válek. Současně papež zřetelně akcentuje potřebu nové formy duchovního rozvoje, který bude brát v potaz práci s technikou, život ve světě, jehož podoba je do určité míry utvářena sociálními médii, umělou inteligencí nebo hyperkonektivitu²⁹ jako takovou. Svět, který obýváme potřebuje možná novou formu spirituality – řády a kongregace vždy vznikaly jako reakce na dobové změny – ale především novou formu spirituální gramotnosti,³⁰ schopnosti vést duchovní život, vnímat smysl svého bytí, vztahovat se k transcendentnu, zakoušet vděčnost, pečovat o vztahy s druhými i se sebou samým.³¹

Platí, že taková gramotnost není pro papeže Františka útekem ze světa, zapouzdřením se prostoru jistot a forem, právě budování pole ontologické jistoty bez vztahovosti lze označit za jednu z možných definic kleriaklismu, který je v centru kritiky úpadkové formy náboženství. Je projevem rozlišování, otevřenosti, vnímavosti, vzdělání. Za zásadní vstup pontifikátu lze označit zcela zřetelně zdůraznění limitů a slabostí jako východiska spirituality, jako diferenčního znaku mezi člověkem a (v jistém smyslu dokonalou) technikou. Technika (jako *τεχνη*) není negativním fenoménem, je projevem obrazu Stvořitele v člověku, představuje zavazující úkol, je součástí poslání člověka na Zemi, přestože ne vždy dobře zvládnutého.

Digitální wellbeing a spirituální gramotnost

Obě encykliky tak rámuji téma spojení, které není v teologické literatuře zatím zcela silně tematizováno, totiž vztahu spirituální gramotnosti a digitálního wellbeingu, jenž je zajímavé v tom, že obě oblasti se mohou vztahovat k tématu psychické odolnosti a vyrovnanosti, tedy k určitým hodnotám, které se psychologicky či psychosociálně jeví jako významné. Současně lze říci, že se v databázích vědeckých textů nenachází žádný text, který by toto téma konceptualizoval.³² Jeho identifikace tak představuje jeden z přínosů naší analýzy. Existují ale studie, která se vztahují ke kontextu wellbeingu jako takového a spirituality.³³ Možná

²⁹ Luciano FLORIDI, *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*, Oxford University Press, 2014.

³⁰ Ivo JIRÁSEK, „Spiritual literacy: non-religious reconceptualisation for education in a secular environment“, *International Journal of Children's Spirituality* 28, č. 2 (2023). <https://doi.org/10.1080/1364436X.2023.2166467>

³¹ Tomáš HALÍK, *Odpoledne křesťanství: odvaha k proměně*, Praha: Lidové noviny, 2021.

³² Procházeli jsme databáze Web of Science a Scopus.

³³ Susanna PARK Y. et al., „Digital Methods for the Spiritual and Mental Health of Generation Z: Scoping Review“, *Interactive Journal of Medical Research* 13, č. 1 (2024). <https://doi.org/10.2196/48929>; ILIŠKO Dzintra, Jeļena BADJANOVA, Svetlana IGNATJEVA a Mariana

nejbližším textem k naší studii je výzkum Grümmeho, který říká, že vztah digitalizace a spirituality je ambivalentní a navrhuje více uvažovat o kontextu digitální spirituality.³⁴

Formovat spirituální gramotnost v kontextu digitálního wellbeingu jistě nepředstavuje cíl pastorace nebo vrchol duchovního života. V kontextu současného kulturního klimatu je ale pravděpodobně nezbytným předpokladem proto, aby se o spiritualitě vůbec dalo hovořit. Právě pečlivé sebe-budování³⁵ této oblasti na úrovni jednotlivce i celé společnosti představuje určitý základ, z něž je možné dále čerpat pro duchovní život nebo na němž bude možné formovat nové zásady prakticky zakoušené spirituální teologie.

Digitální wellbeing je silným tématem edukace na všech stupních škol a jakkoli není zcela zřejmé, jakým způsobem k němu přistupovat, zdá se, že do dominantního diskursu edukace akcentuje reflektovanou zkušenost a práci na osobnostní formaci s prvky sociálních vazeb.³⁶ Představuje jednu z kompetencí, které jsou vnímané jako nezbytné pro plnohodnotné žité občanství v evropském prostoru. Jeho cílem je, abychom – slovy Heideggera – nežili ve vleku techniky.³⁷ Tato dovednost není nikdy statická, bude pro každého člověka v průběhu života představovat dynamickou veličinu, která se mění na základě aktuálních potřeb, cílů, pracovní náplně, vztahů, bude mít variabilitu napříč odlišnými sociálními a kulturními skupinami lidí. Rovnováha zde není trvalou, nýbrž dynamickou charakteristikou,³⁸ kterou jedinec musí, na základě rozlišování, neustále nacházet. Přes různé definice ji nesporně lze chápat přibližně jako: „*pocit fyzické, kognitivní, sociální a emocionální spokojenosti, který umožňuje všem jednotlivcům pozitivně se zapojit do všech digitálních (...) prostředí, (...), maximalizovat jejich potenciál a seberealizaci, pomáhá jim jednat bezpečně online a podporuje jejich posílení v online prostředí.*“³⁹ Tech-

PETROVA, „Students' Spiritual Well-Being in the Context of Digitalization“, *Rural Environment. Education. Personality (REEP)* 17, (2024): 30–39. <https://doi.org/10.22616/REEP.2024.17.003>

³⁴ Bernhard GRÜMME, „Spirituality and digitality: A difficult relationship“, *Teocomunicação* 53, č. 1 (2023). <https://doi.org/10.15448/0103-314X.2023.1.44027>

³⁵ Martin HEIDEGGER, *Básnický bydlí člověk*, Praha: Oikomenh, 2006.

³⁶ Julia FEERRAR, „Supporting digital wellness and wellbeing“, in: *Student Wellness and Academic Libraries: Case Studies and Activities for Promoting Health and Success*, ACRL Press, 2020.; Marco GUI, Marco FASOLI a Roberto CARADORE. „Digital well-being. Developing a new theoretical tool for media literacy research“, *Italian Journal of Sociology of Education*, 2017.; Douglas PARRY. et al., „Digital wellbeing applications: Adoption, use and perceived effects“, *Computers in Human Behavior*, č. 139, (2023). <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107542>

³⁷ Martin HEIDEGGER, *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*.

³⁸ Antonio DAMASIO, *The strange order of things: life, feeling, and the making of the cultures*. New York: Pantheon Books, 2018.

³⁹ JRC – CEU, „Council conclusions on supporting well-being in digital education“ [zveřejněno 2022, cit. 04. 07. 2024]: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/education-and-training/well-being-education_en

nologie vstupují do všech oblastí našeho života⁴⁰ a schopnost stanovit jí meze a současně s ní efektivně pracovat je jednou z výzev současného vzdělávání.⁴¹

Jak uvádí papež František: „Všichni jsme povoláni k tomu, abychom rostli společně, v lidskosti a jako lidstvo. Jsme vyzváni ke kvalitativnímu skoku, abychom se stali komplexní, multietnickou, pluralitní, multináboženskou a multikulturní společností. Jsme vyzváni, abychom se pečlivě zamysleli nad teoretickým rozvojem a praktickým využitím těchto nových nástrojů komunikace a poznání.“⁴²

Technologie nabízejí možnost kvalitativního skoku, který člověka uvádí do nových oblastí myšlení a komunikace. Současně ale musí být vybaven zvláštní sadou znalostí a dovedností, které vedou k tomu, že jeho zkušenost s konkrétností reality se nerozpustí ve statistických údajích, které umožní každému jednotlivci se chápat v kontextu svého lidství, aniž by byl redukován na data.⁴³ To samo o sobě může působit banálně, ale proměna společnosti a celého epistemického prostoru naznačuje, že nejde o intuitivně triviální záležitost,⁴⁴ nýbrž o něco, k čemu musíme výchovou směřovat. Je možné zde opět vidět důraz na rozlišování a reflexi vlastní zkušenosti, což tvoří společné východisko pro digitální wellbeing a spiritualitu (či spirituální gramotnost).

Digitální wellbeing není otázkou konzumního étosu, ale jak dokládá papež František, především uvědoměním si své lidské hodnoty. Je nezbytnou konstitucí pro to, aby se člověk mohl ztišit a soustředit. Schopnost ztišení se je integrální součástí digitálního wellbeingu a tvoří podstatný předpoklad modlitby – v encyklice *Dilexit nos*, se téma ztišení vyskytuje pětikrát (č. 16, 57, 81, 137 a 146).⁴⁵ Ve vztahu k technologické proměně světa papež píše:

„V tomto „tekutém“ světě musíme znovu začít mluvit o srdci a přemýšlet o místě, kde každý člověk, každé třídy a stavu, vytváří syntézu, kde se setkává s radikálním zdrojem

⁴⁰ Jiří ZLATUŠKA. Informační společnost. *Zpravodaj ÚVT MU* 8, č. 4 (1998).

⁴¹ Yves PUNIE, *European framework for the digital competence of educators :DigCompEdu*. [online]. LU: European Commission. Joint Research Centre., [zveřejněno 2017, cit. 14. 09. 2022]: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/178382>; Riina VUORIKARI, Stephano KLUZER a Yves PUNIE. *DigComp 2.2, The Digital Competence framework for citizens: with new examples of knowledge, skills and attitudes*. [online]. LU: European Commission - Joint Research Centre [zveřejněno 20022, cit. 02. 03. 2023]: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376>

⁴² FRANTIŠEK, *Intelligenza artificiale e sapienza del cuore: per una comunicazione pienamente umana*. [zveřejněno 2024, cit. 23. 04. 2024]. Dostupné z: <https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/communications/documents/20240124-messaggio-comunicazioni-sociali.html>

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Luciano FLORIDI, *The logic of information: A theory of philosophy as conceptual design*. Oxford University Press, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198833635.001.0001>; Luciano FLORIDI, „The Construction of Personal Identities Online“, *Minds And Machines* 21, č. 4. (2011), <https://doi.org/10.1007/s11023-011-9254-y>.

⁴⁵ FRANTIŠEK, *Dilexit nos* [zveřejněno 2024, cit. 15. 04. 2025]: <https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/20241024-enciclica-dilexit-nos.html>

svých sil, přesvědčení, vášní a rozhodnutí. Přesto se ocitáme ponořeni do společnosti seriových konzumentů, kteří žijí ze dne na den, ovládaní hektickým tempem a bombardování technologiemi, přičemž jim chybí trpělivost potřebná k tomu, aby se zapojili do procesů, které vnitřní život ze své podstaty vyžaduje. V současné společnosti lidé „riskují, že ztratí svůj střed, střed svého já“. „Muži a ženy naší doby se skutečně často ocitají ve zmatku a rozpolcenosti, téměř bez vnitřního principu, který by mohl vytvořit jednotu a harmonii v jejich životě a jednání. Modely chování, které jsou dnes bohužel velmi rozšířené, přehánějí náš racionálně-technický rozměr nebo naopak rozměr našich instinktů“. Pro srdce nezbyvá žádný prostor.“⁴⁶

Pokud se zaměříme na některé důrazy z této části encykliky, můžeme říci, že technologická transformace společnosti⁴⁷ vede k tekutosti, která je nikoli tekutostí svobody, ale ztráty toho, kým člověk je. Digitální technologie na jedné straně nabízejí zábavu, efektivitu, mnoho možností, avšak současně jsou konstituovány potřebou získat pozornost⁴⁸ a čas, které s nimi strávíme.⁴⁹ Schopnost člověka v této digitální tekutosti uspět, tedy dokázat najít rovnováhu ve svém životě, představuje samu podstatu toho, co se digitálním wellbeingem chápe.⁵⁰ Jde o předpoklad nalezení vnitřního principu, principu srdce, který tvoří podstatný pilíř křesťanské spirituality.⁵¹ Právě srdce nám umožní soustředit se, poznat, co je v životě podstatné.⁵² Soustředění se je opět něčím, co může být technologickým prostředím narušeno, čemu se musíme skrze digitální wellbeing znovu učit.

Spirituální gramotnost má méně jasné vymezení. Představuje fenomén jehož součástí jsou psychologické přístupy oceňující její dopady například na zakoušené štěstí (v pozitivní psychologii),⁵³ akcentují její roli v odolnosti vůči konspiračním teoriím⁵⁴ nebo ji chápou jako nezbytnou součást výbavy pomáhajících profesí.⁵⁵

⁴⁶ Tamtéž., odst. 9.

⁴⁷ Jiří ZLATUŠKA, *Informační společnost*.

⁴⁸ Václav BĚLOHRADSKÝ, *Čas pléthokracie: Když části jsou větší než celky a světový duch spadá z koně*.

⁴⁹ José van DIJCK, Thomas POELL a Martijn de WAAL. *The platform society: Public values in a connective world*.

⁵⁰ Santiago GIRALDO-LUQUE, Pedro Nicolás ALDANA AFANADOR a Cristina FERNÁNDEZ-ROVIRA, „The Struggle for Human Attention: Between the Abuse of Social Media and Digital Wellbeing“, *Healthcare* 8, č. 4. (2020). <https://doi.org/10.3390/healthcare8040497>

⁵¹ Tomáš ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu. Systematická příručka*, Olomouc: Refugium; Tomáš ŠPIDLÍK a Marko Ivan RUPNIK. *Integrální poznání: symbol jako nejdokonalejší výpověď*. Olomouc: Refugium, 2015.

⁵² FRANTIŠEK, *Fratelli tutti*, odst. 50.

⁵³ Martin SELIGMAN, *Vzkvétání: nové poznatky o podstatě štěstí a duševní pohody*, Brno: Jan Melvil Publishing, 2014.

⁵⁴ Geoff TAGGART, „Spiritual Literacy and Tacit Knowledge“, *Journal of Beliefs & Values* 23, č. 1 (2002). <https://doi.org/10.1080/13617670220125638>

⁵⁵ Åse HOLMBERG, Per JENSEN a Arlene VETERE. „Spirituality – a forgotten dimension? Developing spiritual literacy in family therapy practice“, *Journal of Family Therapy* 43, č. 1 (2021). <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12298>

Vztah technologií a spirituální gramotnosti je ale mimo oblast většinového výzkumného zájmu a myšlenkového pole načrtnutého naší analýzou teologického myšlení papeže Františka také nepatří mezi běžně teologicky reflektované oblasti.⁵⁶ Spirituální gramotnost není vázaná na konkrétní náboženství a nemusí se plně prolínat se spiritualitou jako takovou, ale představuje základní soubor zkušeností, dovedností, znalostí a postojů, které umožňují jedinci se vztahovat k transcendenci.⁵⁷ Především v českém prostředí je toto téma vnímáno v prostředí škol stále jako „kontroverzní“ nebo „problematické“, protože čtyřicet let nespirituálně orientovaného implicitního náboženství vědeckého materialismu a ateismu, spolu s dlouhodobou nedůvěrou v instituce a církve v této oblasti vytvořilo specifické vakuum, které je nyní složitě transformováno.⁵⁸

Teologie papeže Františka v této oblasti směřuje k následujícím bodům:

- 1) Zdravá teologická reflexe v sobě obsahuje rozlišování jako trvalý prvek vystupující k protikladu k normativním zásadám a zevšeobecnujícím soudům. Stanovit trvalé normy nebo zásady pro digitální wellbeing nebo spirituální gramotnost není možné.
- 2) Technologie musí být reflektovány v prostoru spirituality člověka, který si musí osvojovat nástroje pro formování svobody v interakci s nimi. Tyto dovednosti nejsou samozřejmé, měly by být předmětem edukačního procesu.
- 3) Technologie nejsou hodnotově neutrální, což musí vést ke kritické práci s nimi a k důrazu na vzdělávání v oblasti informační a digitální gramotnosti.⁵⁹
- 4) Potřebujeme hledat cesty, jak pomoci člověku chápat jeho lidství s limity, jako východisko zdravého vstupu k náboženské zkušenosti a spiritualitě.⁶⁰
- 5) Rozvoj spirituální gramotnosti bude nesporně ekumenickým úkolem, který umožní formovat vizi společného domova nebo společně obývaného prostoru pro všechny lidi.

⁵⁶ Snad mimo již odkazovanou monografii Samuel PRÍVARA a Miroslava VESELKOVÁ. *Svoboda místo strachu z proměškání, aneb, FOMO jinak.*

⁵⁷ Martin HEIDEGGER, *Básnický bydlí člověk.*

⁵⁸ Lucie KETTNEROVÁ, Vladimír ŠIGUT a René VOLFÍK. Religiozita a spiritualita jsou jen nešťastné nálepky. *PAnorama Forum* [online], č. 3: https://www.zvojtisek.cz/dokumenty/rozhovory/religiozita_a_spiritualita_jsou_jen_nestastne_nalepky.pdf

⁵⁹ Elfreda CHATMAN a Victoria PENDLETON. „Knowledge gap, information-seeking and the poor“, *The Reference Librarian* 23, č. 49-50 (1995). https://doi.org/10.1300/J120v23n49_10; Michal ČERNÝ, *Informační gramotnost*, Praha: Grada, 2023.

⁶⁰ FRANTIŠEK, *Intelligenza artificiale e sapienza del cuore: per una comunicazione pienamente umana.*

- 6) Je nezbytné téma technologií reflektovat v sociální nauce církve a v jejím dopadu do náboženského života věřících, především s ohledem na rostoucí moc digitálních monopolů a dopadů sociálních médií na životy (mladých lidí).⁶¹

Rozvrh chápání promýšlení spirituality se vztahem k digitálnímu wellbeingu, tedy ke schopnosti vykázat technologiím určité ohraničené místo v životě, získat od ní odstup, osvojit si schopnost soustředit se, ztišit se, získat určitou formu emancipace od vleku technologií, reflektivní pohled na sebe sama, může být inspirován myšlením papeže Františka, který nabízí první systematictější impulsy, jenž bude nezbytné dále promýšlet a teologicky reflektovat.

Závěr

Cílem této studie bylo poskytnout na jedné straně základní vhled do teologie papeže Františka vztahující se k fenoménu technologií. Lze říci, že zatímco témata jako synodalita, klerikalismus nebo kreativita, enviromentální témata nebo ekuumenismus, představují soubor běžně reflektovaných témat, tak technika doposud zůstávala mimo většinové pole zkoumání a reflexe.

Druhým přínosem, o který usilovala tato studie, bylo ukázat, že teologie posledních dvou encyklik, směřují k určité syntéze vztažené ke spirituální teologii a vytvářejí prostor pro nové teologické zkoumání – jakým způsobem propojit digitální wellbeing (primárně zaměřený na jednotlivce) se spirituální gramotností (integrující jedince do sociálních vazeb a vztahující se k transcendenci). Promyslet toto nové myšlenkové pole znamená vytvořit model žité spirituality, který bude v současné technizované době umožňovat lidem vést duchovní život – zvládnout souboj o pozornost,⁶² porovnávání se, být ve vleku techniky, vyrušování technikou – a současně užívat technologické prostředky pro práci, studium i další úkoly, protože jde jedinou možností jak ve většině životních situací a profesí participovat na stvořitelském díle.

Zdá se, že tak jako Kolpingovo dílo nebo Salesiáni Dona Boska reagovali na změnu technizované společnosti v době průmyslové revoluce zcela novými formami spirituality a na ní navazující pastore, stojíme před úkolem formovat novou spiritualitu a na ní navázanou teologii ve vztahu k informační společnosti. Nekreativní uzavření se v tom, co již máme, by bylo v přímém rozporu s celkovou

⁶¹ Sarah DIEFENBACH, Laura ANDERS, „The psychology of likes: Relevance of feedback on Instagram and relationship to self-esteem and social status“, *Psychology of Popular Media* 11, č. 2 (2022). <https://doi.org/10.1037/ppm0000360>; Johan HELLEMANS, Kim WILLEMS a Malaika BRENGMAN, *The new adult on the block: Daily active users of TikTok compared to Facebook, Twitter, and Instagram during the COVID-19 crisis in Belgium*, Cham: Springer.

⁶² Motiv nebo metafora souboje je přítomný v tradiční jezuitské spiritualitě a má smysl s ním pracovat v interpretaci teologie papeže, který je v této spiritualitě silně zakotven.

teologickou koncepcí tak, jak ji papež František nejen načrtává ve svých encyklikách, promluvách a dalších dokumentech.

BIBLIOGRAFIE

ANDREOTTI, Gulio , *Matteo Ricci: jezuita v Číně (1552-1610)*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.

ASHWORTH, William B, „5. Catholicism and Early Modern Science,“ in: *God and Nature: Historical Essays on the Encounter between Christianity and Science*, ed. David Lindberg a Ronald L. Numbers- University of California Press, 2023. <https://doi.org/10.2307/jj.8501274.9>;

BAWDEN, David, Clive HOLTHAM a Nigel COURTNEY. „Perspectives on information overload“, *Aslib Proceedings* 53, č. 8 (1999). <https://doi.org/10.1108/EUM0000000006984>

BĚLOHRADSKÝ, Václav, *Čas pléthokracie: Když části jsou větší než celky a světový duch spadl z koně*, Praha: Nakladatelství 65. pole, 2021.;

BENEDIKTOVÁ, Lenka et al. „Issues Related to Digital Divide from the Past Perspective of Czech Scientific Journals (2003–2022)“, in: Łukasz Tomczyk et al., eds. *From Digital Divide to Digital Inclusion: Challenges, Perspectives and Trends in the Development of Digital Competences*. Singapore: Springer Nature Singapore, 2023. https://doi.org/10.1007/978-981-99-7645-4_9

Bitcoin Energy Consumption Index <https://digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption> [zveřejněno 2019, cit. 15. 4. 2025] 2019

BRIDLE, James. *New dark age: Technology and the end of the future*, Verso Books, 2018; <https://doi.org/10.17104/9783406741784>

BUTNARU, Gina Ionela a et al., „Students' Wellbeing during Transition from On-site to Online Education: Are There Risks Arising from Social Isolation?“ *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18, 18 (2021). <https://doi.org/10.3390/ijerph18189665>

ČERNÝ, Michal, *Informační gramotnost*, Praha: Grada, 2023.

DAMASIO, Antonio , *The strange order of things: life, feeling, and the making of the cultures*. New York: Pantheon Books, 2018.

DEVITO, Michael, Ashley Marie WALKER a Jeremy BIRNHOLTZ, „Social technologies for digital wellbeing among marginalized communities“, in *CSCW, 19 Companion: Companion Publication of the 2019 Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, 2019. <https://doi.org/10.1145/3311957.3359442>

DIEFENBACH, Santiago, Laura ANDERS, „The psychology of likes: Relevance of feedback on Instagram and relationship to self-esteem and social status“, *Psychology of Popular Media* 11, č. 2 (2022); <https://doi.org/10.1037/ppm0000360>

- DIJCK, Jose van, „Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology“, *Surveillance & Society* 12, č. 2 (2014) <https://doi.org/10.24908/ss.v12i2.4776>
- DIJCK, José van, Thomas POELL a Martijn de WAAL, *The platform society: Public values in a connective world*, Oxford: Oxford University Press, 2018.
- DIJK, Jutta, *The deepening divide: Inequality in the information society*, Sage publications, 2005.
- Douglass MERRELL, Umberto Eco, *The Da Vinci Code, and the Intellectual in the Age of Popular Culture*. Cham: Springer International Publishing : Imprint: Palgrave Macmillan, 2017. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-54789-3>
- ELLIOTT, Anthony, *The culture of AI: Everyday life and the digital revolution*, Londýn: Routledge, 2019. <https://doi.org/10.4324/9781315387185>
- FEERRAR, Julia, „Supporting digital wellness and wellbeing“, in: *Student Wellness and Academic Libraries: Case Studies and Activities for Promoting Health and Success*, ACRL Press, 2020.;
- FLORIDI, Luciano, „The Construction of Personal Identities Online“, *Minds And Machines* 21, č. 4. (2011). <https://doi.org/10.1007/s11023-011-9254-y>
- FLORIDI, Luciano, *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*, Oxford University Press, 2014.
- FLORIDI, Luciano, *The logic of information: A theory of philosophy as conceptual design*. Oxford University Press, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198833635.001.0001>
- FRANCIS. *Dilexit nos* [zveřejněno 2024, cit. 15. 04. 2025]: <https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/20241024-enciclica-dilexit-nos.html>
- FRANCIS. *Fratelli tutti* [zveřejněno 2020, cit. 20. 09. 2024]: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html
- FRANCIS. *Intelligenza artificiale e sapienza del cuore: per una comunicazione pienamente umana*. [zveřejněno 2024, cit. 23. 04. 2024]. Dostupné z: <https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/communications/documents/20240124-messaggio-comunicazioni-sociali.html>
- FRANTIŠEK, *Intelligenza artificiale e sapienza del cuore: per una comunicazione pienamente umana*.
- FRANTIŠEK, *Laudato si' papeže Františka : encyklika : o péči o společný domov*, Praha: Paulínky, 2018.
- GIRALDO-LUQUE, Santiago, Pedro Nicolás ALDANA AFANADOR a Cristina FERNÁNDEZ-ROVIRA, „The Struggle for Human Attention: Between the Abuse of Social Media and Digital Wellbeing“, *Healthcare* 8, č. 4. (2020). <https://doi.org/10.3390/healthcare8040497>

- GRÜMME, Bernhard, „Spirituality and digitality: A difficult relationship“, *Teocomunicação* 53, č. 1 (2023). <https://doi.org/10.15448/0103-314X.2023.1.44027>
- GUI, Marco, Marco FASOLI a Roberto CARADORE. „Digital well-being. Developing a new theoretical tool for media literacy research“, *Italian Journal of Sociology of Education*, 2017.; Douglas PARRY. et al., „Digital wellbeing applications: Adoption, use and perceived effects“, *Computers in Human Behavior*, č. 139, (2023). <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107542>
- HAIDER, Jutta a David BAWDEN, „Conceptions of “information poverty” in LIS: a discourse analysis“, *Journal of Documentation* 63, č. 4 (2007). <https://doi.org/10.1108/00220410710759002>
- HALÍK, Tomáš, *Odpolodne křesťanství: odvaha k proměně*, Praha: Lidové noviny, 2021.
- HEIDEGGER, Martin, *Básnický bydlí člověk*, Praha: Oikoymenth, 2006.
- HEIDEGGER, Martin, *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*.
- HEIDEGGER, Martin. *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*, Pfullingen: Neske, 1967.
- HEIDEGGER, Martin. *Die Frage nach der Technik ; Wissenschaft und Besinnung ; Überwindung der Metaphysik ; Wer ist Nietzsches Zarathustra?*.
- HELLEMANS, Johan, Kim WILLEMS a Malaika BRENGMAN, *The new adult on the block: Daily active users of TikTok compared to Facebook, Twitter, and Instagram during the COVID-19 crisis in Belgium*, Cham: Springer.
- HOLMBERG, Åse, Per JENSEN a Arlene VETERE. „Spirituality – a forgotten dimension? Developing spiritual literacy in family therapy practice“, *Journal of Family Therapy* 43, č. 1 (2021). <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12298>
- CHATMAN, Elfreda a Victoria PENDLETON. „Knowledge gap, information-seeking and the poor“, *The Reference Librarian* 23, č. 49-50 (1995). https://doi.org/10.1300/J120v23n49_10
- ILIŠKO Dzintra, Jelena BADJANOVA, Svetlana IGNATJEVA a Mariana PETROVA, „Students’ Spiritual Well-Being in the Context of Digitalization“, *Rural Environment. Education. Personality (REEP)* 17, (2024): 30–39. <https://doi.org/10.22616/REEP.2024.17.003>
- JAN PAVEL II., *Evangelium Vitae*, 1995.
- JAN PAVEL II., *Poselství ke Světovému dni míru 1990*, 1990.
- JAN PAVEL II., *Poselství ke Světovému dni míru 1990*.
- JAN PAVEL II., *Promluva k představitelům vědy, kultury a vysokoškolských studií Univerzity Spojených národů*, 1981.
- JIRÁSEK Ivo, „Spiritual literacy: non-religious reconceptualisation for education in a secular environment“, *International Journal of Children’s Spirituality* 28, č. 2 (2023). <https://doi.org/10.1080/1364436X.2023.2166467>

- José van, DIJCK, „Seeing the forest for the trees: Visualizing platformization and its governance“, *New Media & Society* 23, č. 9 (2021). <https://doi.org/10.1177/1461444820940293>
- JRC – CEU, „Council conclusions on supporting well-being in digital education“ [zveřejněno 2022,cit. 04. 07. 2024]: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/education-and-training/well-being-education_en
- JUDT, Tony, *Ill fares the land*. New York: Penguin Press New York, 2010.; Elfreda CHATMAN, „The impoverished life-world of outsiders“, *Journal of the American Society for information science* 47, č. 3 (1996). [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199603\)47:3<193::AID-ASI3>3.0.CO;2-T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199603)47:3<193::AID-ASI3>3.0.CO;2-T)
- KETTNEROVÁ, Lucie, Vladimír ŠIGUT a René VOLFÍK. Religiozita a spiritualita jsou jen nešťastné nálepky. *PAnorama Forum* [online], č. 3: https://www.zvojtisek.cz/dokumenty/rozhovory/religiozita_a_spiritualita_jsou_jen_nestastne_nalepky.pdf
- KRUMPOLC, Eduard, *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.
- LATOUR, Bruno, *After lockdown: a metamorphosis*, Cambridge, Medford: Polity Press, 2021.
- LATOUR, Bruno, *Zpátky na zem: Jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*, Praha: Neklid, 2020.
- LATZER, Michael, „The Digital Trinity – Controllable Human Evolution – Implicit Everyday Religion: Characteristics of the Socio-Technical Transformation of Digitalization“. *KZfSS Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 74, č. S1, (2022). <https://doi.org/10.1007/s11577-022-00841-8>
- MOSCO, Vincent, *Becoming Digital: Toward a Post-Internet Society*, Emerald Publishing Limited, 2017. <https://doi.org/10.1108/9781787432956>
- PARK Y., Susanna et al., „Digital Methods for the Spiritual and Mental Health of Generation Z: Scoping Review“, *Interactive Journal of Medical Research* 13, č. 1 (2024). <https://doi.org/10.2196/48929>
- PAVEL VI., *Gaudium et spes*, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html - dále jen ve zkratce GeS
- PIUS X., *Encyklika Jeho Svatosti, papeže Pia X. „Pascendi Dominici gregis“ O naukách modernistů*. Olomouc: Právní liga katolického duchovenstva, 1908.
- PRÍVARA, Samuel a Miroslava VESELKOVÁ, *Svoboda místo strachu z proměškání, aneb, FOMO jinak*, Praha: Alpha Book, 2024.
- PUNIE, Yves, *European framework for the digital competence of educators :DigCompEdu*. [online]. LU: European Commission. Joint Research Centre,[zveřejněno 2017, cit. 14. 09. 2022]: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/178382>.
- PURSER, Ronald, *McMindfulness : how mindfulness became the new capitalist spirituality*, London: Repeater, 2019.

SELIGMAN, Martin, *Vzkvétání: nové poznatky o podstatě štěstí a duševní pohody*, Brno: Jan Melvil Publishing, 2014.

ŠÍP, Radim, *Proč školství a jeho aktéři selhávají*, Brno: Masarykova univerzita, 2019. <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9378-2019>

ŠPIDLÍK, Tomáš, *Spiritualita křesťanského Východu. Systematická příručka*, Olomouc: Refugium;

ŠPIDLÍK, Tomáš a Marko Ivan RUPNIK. *Integrální poznání: symbol jako nejdokonalší výpověď*. Olomouc: Refugium, 2015.

TAGGART, Geoff, „Spiritual Literacy and Tacit Knowledge“, *Journal of Beliefs & Values* 23, č. 1 (2002). <https://doi.org/10.1080/13617670220125638>

VUORIKARI, Riina, Stephano KLUZER a Yves PUNIE. *DigComp 2.2, The Digital Competence framework for citizens: with new examples of knowledge, skills and attitudes*. [online]. LU: European Commission - Joint Research Centre [zveřejněno 20022, cit. 02. 03. 2023]: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/115376>

ZLATUŠKA, Jiří, Informační společnost. *Zpravodaj ÚVT MU* 8, č. 4 (1998).

doc. RNDr. Michal Černý, Ph.D.

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Arne Nováka 1

602 00 Brno, ČR

mcerny@phil.muni.cz